

**OHROŽENÍ ŠKOLNÍM NEÚSPĚCHEM U DÍTĚTE S DVOJÍ VÝJIMEČNOSTÍ – PŘÍPADOVÁ STUDIE
THE DANGER OF SCHOOL FAILURE OF CHILD WITH DUAL EXCEPTIONALITY – CASE STUDY***Iva Klugová**Katedra Pedagogiky, AMBIS vysoká škola, a. s., Lindnerova 1, Praha 8,**e-mail: Iva.Klugova@ambis.cz***Abstrakt:**

Příspěvek představuje případovou studii žáka 8. ročníku základní školy, který se od počátku své školní docházky potýká s problémy ve vzdělávání díky své dvojí výjimečnosti a specifické osobnosti. Předložená kazuistika nabízí odborné veřejnosti souhrnný náhled na danou problematiku a její řešení, použitá při vzdělávání tohoto žáka od 1. do 8. ročníku základní školy. Nastihuje zároveň rizika, která obecně žákům s dvojí výjimečností hrozí, pokud nebudou voleny vhodné vzdělávací postupy a řešení. Na závěr příspěvku jsou navržena některá intervenční řešení současné situace ve vzdělávání tohoto konkrétního žáka.

Klíčová slova: dvojí výjimečnost, kazuistika, Aspergerův syndrom, ADHD, mimořádné nadání, anamnéza osobní, rodinná, sociální, intelektové schopnosti, testy IQ, WISC, intervence

Abstract:

The paper presents a case study of a pupil in the 8th grade of elementary school who has been facing educational problems since the beginning of his schooling due to his dual exceptionality and specific personality. This case report presents a summary view of the issue and its solutions used in the education of this pupil from the 1st to the 8th grade of elementary school to the professional public. At the same time, it outlines the risks that pupils with dual exceptionality generally face if appropriate educational procedures and solutions are not chosen. At the end of the paper, certain interventions regarding the current situation in the education of this particular pupil are suggested.

Keywords: dual exceptionality, case report, Asperger syndrome, ADHD, extraordinary talent, personal, family and social anamnesis, intellectual abilities, IQ tests, WISC, intervention

Úvod

Předložená kazuistika je zpracována na základě analýzy dostupných dokumentů, vlastního pozorování, polořízeného rozhovoru s matkou a pedagogickými pracovníky škol. Pro účely naší práce budeme pro chlapce užívat jméno **Daniel**.

Jméno: Daniel

Věk: 14 let

Diagnóza: Aspergerův syndrom, mimořádné nadání spojené s ADHD, přičemž zásadní problémy nacházíme v oblasti interpersonálních vztahů (nerespektování autorit), dysgrafie.

Rodinná anamnéza

Otec: věk 50 let, vzdělání středoškolské.

Matka: věk 45 let, vzdělání vysokoškolské.

Oba rodiče jsou zdraví. Mají pouze jedno dítě – Daniela.

Manželství rodičů bylo až do roku 2014 harmonické, pak nastaly problémy. Důvodem byla nejednotnost ve výchovných postupech. Ještě v době, kdy chlapec podstoupil 1. vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně (dále PPP), byla rodina kompletní. O prázdninách 2018 došlo k rozvodu rodičů, ale oba rodiče měli o syna eminentní zájem.

Sociální anamnéza

Rozvod rodičů probíhal kultivovaným způsobem. Vzhledem k inteligenci chlapce byl tento sám schopen rozpoznat, že v rodině není něco v pořádku. Rodiče se jej snažili na svůj rozchod co nejlépe připravit a řešili tuto situaci i s psycholožkou, ke které docházeli na rodinnou terapii. Po rozvodu rodičů žil chlapec ve střídavé péči otce a matky. Střídavá péče se různě měnila dle potřeby – z počátku byl Daniel týden u otce a týden u matky. Po přechodu do základní školy v místě bydliště otce ve 4. ročníku byl Daniel přes týden u otce, o víkendech u matky. Tento model péče byl dodržen až do jara 2021, kdy v primě víceletého gymnázia se situace ve škole zhoršila natolik, že Daniel nezvládl řádnou denní docházku a zůstal na domácím vzdělávání v plné péči matky.

Po přechodu z víceletého gymnázia na základní školu, zřízenou dle paragrafu 16 školského zákona (dříve školu speciální), byl Daniel 14 dní v péči otce a u matky o víkendu 1x za 14 dní nebo dle dohody. Prázdniny byly vždy rozděleny rovnoměrně mezi oba rodiče. Na Danielově výchově se podílela i babička (matka matky).

Osobní anamnéza

Raný věk

Průběh těhotenství matky byl bezproblémový. Porod proběhl v termínu a bez komplikací – na podzim roku 2009. Chlapec adekvátně prospíval, jako kojenec se jevil klidným. Řečový vývoj byl akcelerován, první slova začal pronášet v 9. měsíci, první věty ve 13. měsíci. Po motorické stránce sledujeme jistý rozpor. Již v 5–6 měsících si Daniel začal sám sedat, ale chodit sám bez opory začal až v 15 měsících. Do tří let byl doma s matkou, do 2,5 let byl kojen. Otec pracoval mimo domov, dojížděl pouze na víkendy a chodu domácnosti se účastnil nepravidelně. Daniel byl tak fixován více na matku a babičku.

Předškolní věk

Ve třech letech Daniel nastoupil do mateřské školy. Byl to výrazný zlom v jeho životě, jelikož do té doby byl výhradně v péči matky. První rok byl plný problémů, chlapec těžce nesl odloučení od matky a vstup do velkého smíšeného kolektivu dětí od 3 do 7 let (28 dětí). To se projevovalo pláčem, zvracením a nočním buzením. Z tohoto důvodu musela být po měsíci docházka do mateřské školy přerušena. Od května Daniel opět do mateřské školy nastoupil a tehdy již adaptace proběhla víceméně bez problémů. Vzhledem k řečovým obtížím a dřívějším problémům v adaptaci byl Daniel zařazen do „speciální třídy“ mateřské školy, kde byl vzděláván společně i s dětmi s PAS v menším kolektivu. V průběhu předškolního věku se začaly rýsovat dva zásadní problémy, a to stravování a neadekvátní vysoká reaktivita i na malé podněty.

Daniel obecně neměl chuť k jídlu, byl vybíravý, doma se nechával krmit. V mateřské škole fungovalo stravování bez výraznějších obtíží. Zato v chování se začaly objevovat problémy. Daniel se prosazoval, nerespektoval autority a objevila se u něj agresivita. Ta byla částečně přisuzována změně v rodině – otec změnil práci a začal se podílet na chodu domácnosti denně, což Daniel nenesl pozitivně. Otec neuměl s Danielem adekvátně řešit každodenní situace a často reagoval výbušně, s křikem.

Již v předškolním věku se u Daniela projevovalo výrazné nadání zejména v oblasti matematicko-logické. Jeho zájmy výrazně překračovaly zájmy této věkové kategorie. Je sice narozen na podzim, přesto matka vzhledem k jeho mentálním schopnostem uvažovala o nástupu do základní školy. Sama si však nebyla jistá správností tohoto kroku, proto navštívila PPP k posouzení školní zralosti. Ve věku 5 let a 5 měsíců byl Daniel podroben pedagogicko-psychologickému vyšetření, kde byly stanoveny následující závěry. Poprvé byly potvrzeny nadprůměrné intelektové schopnosti, zejména vývoj logicko-abstraktního myšlení. Na druhou stranu se objevila porucha artikulace řeči, nezralá vizuální percepce a vizuomotorická

koordinace. Výrazný byl opožděný vývoj grafomotoriky. Zásadní ale byly problémy v sociální a emoční přizpůsobivosti, snížená odolnost vůči zátěži. Z tohoto důvodu nebyl chlapec, i přes celkové nadprůměrné nadání, doporučen vstup do základní školy. Daniel tedy pokračoval v docházce do mateřské školy. Již tehdy chlapec četl, počítal, bez problémů se orientoval v mapách, kreslil a popisoval různá schémata technických strojů i vlastních vynálezů.

Matka si uvědomila, že přestože chlapec zůstává nadále v mateřské škole (nebo právě proto), je potřeba jeho nadání cíleně rozvíjet. Nabízela mu tedy nejrozumnější aktivity, které by jeho nejen intelektové schopnosti rozvíjely. Na některé chlapec reagoval vstřícně, některé nabízené aktivity neakceptoval. Vzhledem k problémům v oblasti chování, které se projevovaly v různých prostředích, se v rámci psychologického vyšetření objevila hypotéza, zda se u Daniela nejedná o poruchy autistického spektra – konkrétně projevy Aspergerova syndromu. V lednu 2015 byl chlapec podroben vyšetření intelektu, které prováděl psycholog Mensy Česko a kde byly jednoznačně potvrzeny vynikající intelektové schopnosti. Bohužel se v té době začaly objevovat větší rozpory mezi rodiči a otec přechodně odešel od rodiny.

Školní věk

Ve školním roce 2016/2017 Daniel nastoupil do základní školy. Jednalo se o základní školu, která akceptuje vzdělávací i osobnostní zvláštnosti svých žáků a má snížený počet žáků ve třídách (pohybuje se kolem 20). Do základní školy se chlapec těšil, nicméně brzy narážel na neochotu respektování autorit. Znovu se zvyšovala agresivita chlapce, která mohla souviset s opakujícími se problémy mezi rodiči. Jelikož Daniel v některých předmětech odmítal ve třídě pracovat, byl hned v říjnu 2016 vyšetřen v PPP. Zde bylo opět potvrzeno mimořádné nadání spojené s ADHD, a proto se objevila potřeba vypracování individuálního vzdělávacího plánu a nezbytné zřízení funkce asistenta pedagoga. Rodičům i učitelům byla zdůrazněna nutnost důsledného a nekompromisního přístupu. Třídní učitelka se snažila (za souhlasu otce) především o sociální začlenění Daniela, ale nerespektovala zcela Danielovy znalosti nad rámec tematických plánů první třídy. Daniel tak při výuce předmětů, kde byl oproti svým spolužákům v předstihu, ve třídě dlouho nevydržel. Nebyl ochoten se přizpůsobit pomalejšímu tempu ostatních žáků, vyžadoval vlastní činnost, zejména tu, kterou si sám vybral nebo vymyslel. Protože často ze třídy odcházel, nedošlo k přirozenému navázání kontaktů mezi ním a spolužáky. Daniel měl jen jednu kamarádku a jednoho kamaráda, což jej na jednu stranu trápilo, ale na druhé straně nebyl ochoten slevit ze svých požadavků a v podstatě chtěl své spolužáky vést a ovládat. Pokud toto nebylo možné, reagoval vztekle. V průběhu druhé třídy bylo vzhledem ke stížnostem rodičů ostatních žáků Danielovým rodičům doporučeno, aby jej alespoň po přechodnou dobu vzdělávali doma. Rodiče nakonec kvůli nátlaku souhlasili a došlo k jistému kompromisu, kdy Daniel docházel do školy jen v určité dny na omezený počet vyučovacích hodin. Učivo bez problémů zvládal, přesto mu chybělo jisté srovnání s vrstevníky a paradoxně i sociální kontakty.

V té době došlo k definitivnímu rozchodu rodičů a otec si našel novou partnerku. Daniel byl stále více fixován na matku. Zpočátku k otci ani nechtěl docházet, ale postupem času se situace stabilizovala. Přínosem pro něj bylo, že u otce měl nastaveny jasné mantinely a vzhledem k jeho inteligenci přesně věděl, že je nesmí překročit. Ve třetí třídě byla situace obdobná, Danielovi byl doporučen asistent pedagoga, ale jednotliví pracovníci se v této funkci často střídali. Vzhledem k tomu, že Daniel potřebuje jasná pravidla, domluvili se rodiče na střídavé péči. Daniel tak žil týden u otce a týden u matky. Rodiče se vždy domluvili a jednali ve prospěch svého syna. Jistou chvíli dokonce funkci asistenta pedagoga zastávala i otcova přítelkyně. Paradoxní je, že právě s ní Daniel pracoval zcela bez problémů.

Narození sourozence – bratra vnímal Daniel spíše pozitivně, účastnil se společného života otcovy nové rodiny. Vztah sourozenců je klasický – věkový rozdíl deset let určuje způsob vzájemné komunikace mezi nimi – důležité je, že mají vzájemně pozitivní vazbu a mají se rádi.

V únoru 2019 byl Daniel znovu vyšetřen v PPP. V závěrech vyšetření bylo stanoveno, že přetrvávají veškeré dosud diagnostikované obtíže, a navíc je u chlapce diagnostikována dysgrafie. Kromě rozvoje nadání byla doporučena reedukační péče jemné motoriky, vizuomotoriky a rozvíjení pozornosti i gramatiky. Tento odborný posudek byl platný až do roku 2021, nicméně znovu narůstaly problémy. Daniel nechtěl vykonávat činnosti, které nedokázal splnit na určité úrovni dle svého úsudku, čímž zažíval opakovaně neúspěchy.

Co se týká docházky do školy, existovala mezi rodiči a vedením školy domluva, že pokud se bude Daniel chovat v rámci jistých možností, budou jeho přítomnost ve škole akceptovat. V případě výrazných problémů by bylo ale nezbytné změnit školu.

Vzhledem k přetrvávajícím problémům se nakonec rodiče se školou dohodli na změně školy od 4. ročníku. Daniel nastoupil do běžné základní školy v místě bydliště otce. Zde fungoval nejlépe za svou školní docházku, i když i zde byly řešeny občasné konfliktní situace. Daniel si našel kamaráda, se kterým se vzájemně navštěvovali i v domácím prostředí. Celý první stupeň základní školy (1.–5. ročník) absolvoval Daniel se samými jedničkami, v menším kolektivu dvaceti dětí.

Z důvodu plánovaných změn od 2. stupně základní školy – spojování tříd, navyšování počtu žáků ve třídě a specializace tříd na jazykové třídy, došlo k dohodě rodičů a vedení školy ke změně – k Danielovu přestupu na víceleté přírodovědné gymnázium, kam se díky výbornému prospěchu dostal bez přijímacích zkoušek.

Při této změně se poprvé hluboce projeví příznaky typické pro poruchy autistického spektra – konkrétně Aspergerův syndrom. Daniel těžce nesl velký kolektiv 33 dětí v malé třídě, středoškolské vyučovací metody spíše přednáškového charakteru a neochotu pedagogů k odborným diskuzím v oblíbených předmětech (přírodovědné a technické předměty). Daniel proto často z vyučování odcházel a odmítal se do takto vedené výuky zapojovat. Při snaze asistenta pedagoga donutit Daniela k návratu do třídy fyzickými metodami (například zalehnutím atd.) docházelo k agresivním záchvatům. Daniel tak musel po půl roce docházku na gymnázium přerušit z důvodu dlouhodobého nezvládnutí denní řádné docházky. Od jara zůstal v péči matky na domácím vzdělávání.

Vzhledem k vzniklým problémům a uvedeným projevům chování byl Daniel odeslán na sledování do psychiatrické léčebny s cílem určit správnou diagnózu a nasadit adekvátní léčbu. Po tříměsíčním pobytu byla upřesněna diagnóza – Aspergerův syndrom a nasazena nová medikace. Z tohoto důvodu byl Daniel přeřazen z péče PPP do speciálně pedagogického centra (dále SPC). Po vstupních vyšetřeních a mnoha konzultacích se rodiče rozhodli pro pokračování v povinné školní docházce na základní škole, zřízené dle paragrafu 16 školského zákona.

Daniel ze zdravotních důvodů opakoval 6. ročník a nastoupil do třídy, která byla složena ze čtyř žáků s Aspergerovým syndromem a šesti žáků s LMP. Pedagogové, kteří zde vyučují, jsou speciální pedagogové. Třída má tak zajištěn kvalitní pedagogický personál, včetně asistentů pedagoga.

Daniel velmi těžce nesl přechod z gymnázia mezi děti se speciálními vzdělávacími potřebami všech možných kombinací, jeho prospěch se rapidně zhoršil a dosud nedokázal navázat bližší sociální vazby s žádnými vrstevníky.

Daniel se více hrouží do svého světa, začíná se profilovat stále více technickým směrem – konkrétně chce být programátorem. V předmětech, které s tímto směrem souvisejí, je i nadále výborný student (matematika, fyzika, výpočetní technika). Mimo školní prostředí se sám dále vzdělává ve svém budoucím oboru – sleduje naučná videa, většinou v anglickém jazyce, čte odborné příručky a publikace, i v angličtině, komunikuje se stejně zaměřenými jedinci z celého světa anglicky na mezinárodních diskuzních fórech, přispívá do odborných wikipedií (také anglicky) a dochází nepravidelně na konzultace k vedoucímu katedry informatiky VŠB-TU. Zkouší programovat v různých programovacích jazycích, ale především v jazyce java, učí se pracovat s 3D grafickými programy, zpracovává videa atd. Vedle těchto zájmů mu matka zajišťuje nepravidelnou domácí výuku fyziky, chemie a matematiky. Daniel se před půl rokem na vlastní žádost začal učit opět hrát na klavír a na djembe – také u soukromého učitele (na tyto nástroje hrál v 1. a 2. ročníku základní školy v LŠU).

Daniel velmi usiloval o změnu školy, toužil po kolektivu běžných dětí, ale opětovný přestup na novou školu vzhledem k hloubce jeho problémů nebyl odborníky doporučen. Proto proběhlo Setkání okolo dítěte (porada odborníků a zástupců z různých oborů vedená facilitátorem – vedle zákonných zástupců byli přítomni ředitelka školy, zástupce ředitelky školy, třídní učitelka, speciální pedagožka ze speciálně pedagogického centra, speciální pedagožka z předešlé školy, sociální pracovníce z OSPODu, pedopsychiatri) v základní škole, kde je Daniel vzděláván, a dohodl se přijatelný postup jak pro školu, tak pro rodiče. Danielovi byla přislíbena příprava na přijímací zkoušky na střední školu. V předmětech, které ho nezajímají či v nich má problémy (český jazyk), byla přislíbena individuální pomoc, tak, aby byl schopen absolvovat přijímací řízení na střední průmyslovou školu elektrotechnickou, zaměření programování a počítačové systémy.

Analýza vývoje intelektových schopností

Danielovo nadání se podle matčiných slov projevovalo již od raného věku. Ve věku tří let se naučil číst písmena. Již při vstupu do 1. ročníku ZŠ měl od psycholožky potvrzeno mimořádné nadání. Doporučení ze strany psycholožky znělo individuální práce s dítětem, příp. postup do vyššího ročníku. Jelikož spolupráce s rodiči byla na velmi vysoké úrovni, respektovali názory třídní učitelky, která doporučila počkat, jak se během prvních měsíců situace vyvine. Daniel při vstupu do první třídy četl texty z velkých písmen a počítal do dvaceti. Problémy se však objevovaly ve psaní. Chlapec měl křečovitý úchop psacího náčiní, neuvolněnou ruku, jeho písmo vykazovalo znaky dysgrafie, které přetrvávaly i na konci druhého ročníku v době testování. V polovině 1. ročníku rodiče diskutovali s vedením školy, aby škola podnikla takové kroky, aby Daniel mohl přejít rovnou do třetího ročníku bez absolvování druhé třídy. Chlapec zvládal čtení a matematiku na vyšší úrovni, horší to stále bylo se psaním. Vzhledem k jeho chování ve třídě a tomu, že nebyl schopen navázat adekvátní sociální vztahy, doporučila třídní učitelka setrvání v daném ročníku. Rodiče toto doporučení po zvážení všech pro a proti respektovali. Ve druhém ročníku byl Daniel opětovně vyšetřen v PPP, kde se potvrdilo mimořádné nadání zejména v analyticko-logické a verbální oblasti. Daniel projevoval čím dál více svůj zájem o oblast fyziky, chemie a biologie či tvorbu powerpointových prezentací. Rodiče se s třídní učitelkou domluvili na následujícím postupu. Chlapec bude vyučován v současné třídě, na hodiny fyziky, chemie a biologie však bude docházet do speciální vyučovací hodiny BADATEL, navržené speciálně pro nadané děti na 1. stupni ZŠ.

Výraznému intelektovému nadání u Daniela odpovídalo i spektrum zájmů, které je spíše charakteristické pro děti vyššího věku. Ze školních předmětů jednoznačně preferoval Náš svět, velice jej bavilo v rámci matematiky logické uvažování a kombinatorika. Velmi mu vyhovovala výuka matematiky metodou prof. Hejného. Na tuto jeho zálibu navazují i mimoškolní zájmy, jako jsou šachy, sudoku a deskové hry. Projevoval zájem také o techniku, různé přístroje a samozřejmě počítače. Výraznému intelektovému nadání odpovídal

i praktický nezájem o sporty. Rodiče jej charakterizovali jako hyperaktivního, a proto se jej snažili vést ke sportu, např. jízda na kole, in-line i zimní bruslení, lyžování, tenis, plavání. Tyto sporty kromě jízdy na kole a plavání ale vykonával jen pod výrazným vedením matky, sám zájem o další sporty neprojevoval. Podle matčiných slov je spíše typ domácího pecivála, kterého musí přemlouvat, aby ho dostala ven. Představa ideálního víkendu je při sestrojování vynálezů, tvorbě pokusů nebo powerpointových prezentací.

Analýza dosažených výsledků v 1. a 2. testování

První testování proběhlo v období mateřské školy (dále MŠ) v PPP. Danielovi bylo vydáno Doporučení pro vzdělávání mimořádně nadaného dítěte pro pedagogy MŠ.

Po vstupu do základní školy (dále ZŠ) proběhlo orientační testování psychology Centra nadání v rámci projektu celoškolského testování žáků 1.–9. ročníku. V testu Ravenovy standardní progresivní matice pracoval Daniel zcela samostatně a velmi soustředěně. Všechny testy dokončil mnohem dříve než jeho spolužáci. V testech Ravenovy standardní progresivní matice dosáhl nejvyššího počtu bodů ze všech 127 žáků. V testu verbální inteligence dosáhl také výsledků v pásmu mimořádného nadání, vykazoval bohatou slovní zásobu a aktivní znalost cizích slov. V testu kreativity (Urbanův figurální test tvořivého myšlení) byly jeho výsledky horší, pouze v pásmu vyššího nadprůměru. Tento výsledek je dle našeho názoru zkreslený právě sníženou úrovní grafomotoriky než nadáním v oblasti kreativity.

V rámci výsledků PPP, kam byl po tomto orientačním testování Daniel odeslán ke kontrolnímu testování, se také ukázalo, že v oblasti zrakového vnímání a vizuomotorické koordinace vykazuje pouze průměrné výsledky. To může způsobovat i jeho problémy v psaní a jakémkoliv grafickém vyjádření. Jelikož Daniela známe z různých dalších situací, víme, že jeho kreativita je na velmi vysoké úrovni, a to se projevuje především při řešení neobvyklých situací a při vymýšlení nových vynálezů.

Analýza stavu posledních dvou let

Daniel vzhledem ke své cílevědomosti a perfekcionismu stále obtížněji zvládá rozdíl mezi svým myšlením a znalostmi a výsledky, které má ve škole, především v rámci matematiky a českého jazyka s ohledem na psanou formu záznamu. Je pomalejší než spolužáci, pokud musí výsledky a postupy řešení v matematice psát nebo při psaní diktátů. Občas tato disproporce vede ke zlostnému afektu a „zablokování“, kdy nechává svou práci nedokončenou a odmítá v ní pokračovat. Zde nastupuje svou práci asistent pedagoga, který se snaží přimět Daniela k dokončení zadané práce. Většinou úspěšně. Někdy se ale zlostný afekt tak vyostří, že je potřeba Daniela odvést ze třídy a dokončit zadanou práci v klidu malé učebny nebo se projít po škole, a poté již v klidu může v zadané práci pokračovat v rámci třídy.

Analýza dosažených výsledků v 3. a 4. testování

V červenci 2022 prochází Daniel znovu testováním z důvodu potvrzení či vyloučení mimořádného nadání a z důvodu upřesnění diagnózy – podezření na Aspergerův syndrom. V této době má vysazenu medikaci a je v domácím prostředí (prázdniny) po ukončení studia v primě víceletého gymnázia. V komplexních testech, konaných psychologem, nevykazuje Daniel jednoznačné výsledky svědčící o mimořádném nadání na rozdíl od testů, které podstoupil v období 1. stupně. Pro adekvátní srovnání výsledků testování byl použit WISC III a dle jeho subtestů můžeme doložit Danielův nerovnoměrný vývoj jednotlivých složek (Tabulka 1).

V září 2024 prochází Daniel znovu testováním z důvodu potvrzení či vyloučení mimořádného nadání. V tomto období je medikován a navštěvuje základní školu, zřízenou podle paragrafu 16 školského zákona. V komplexních testech, konaných psychologem, nevykazuje Daniel jednoznačné výsledky svědčící o mimořádném nadání. Cílem přetestování je zjistit, zda další přidružené problémy a časté střídání vzdělávacího prostředí překrývají Danielovo mimořádné nadání nebo zda se mimořádné nadání vytratilo (Tabulka 2). V rámci výsledků testů vedených psychologem se opětovně ukázalo, že Daniel v oblasti zrakového vnímání a vizuomotorické koordinace vykazuje pouze průměrné výsledky. To může způsobovat i jeho problémy ve psaní a jakémkoliv grafickém vyjádření. Jelikož Daniela známe z různých dalších situací, víme, že jeho kreativita je stále na velmi vysoké úrovni, a to se i nadále projevuje především při řešení neobvyklých situací a při vymýšlení nových vynálezů.

Tabulka 1: Srovnání výsledků 3. a 4. testování
WISC-III

7/2022	<i>extrémně nízké</i>	<i>hraniční</i>	<i>nižší průměr r</i>	<i>průměr</i>	<i>vyšší průměr</i>	<i>nadprůměr</i>	<i>vysoký nadprůměr</i>	<i>percentil</i>
	<69	70–79	80–89	90–109	110– 119	120–129	130 <	
IQc					113			81
IQv						126		96
IQp				96				40
ISP						124		94
IPU				97				43
IKO						127		97
IRZ				94				35

9/2024	<i>extrémně nízké</i> <69	<i>hraniční</i> 70–79	<i>nižší průměr</i> 80–89	<i>průměr</i> 90–109	<i>vyšší průměr</i> 110–119	<i>nadprůměr</i> 120–129	<i>vysoký nadprůměr</i> 130 <	<i>percentil</i>
IQc				109				73
IQv						123		94
IQp				91				28
ISP						25		95
IPU				101				52
IKO				106				66
IRZ		71						3

Globální intelektový výkon (IQc) je ukazatelem globální schopnosti racionálně myslet a efektivně se vyrovnávat s úkoly okolí. Výsledné IQ skóre je souhrnným výsledkem verbálních a performačních schopností a u dětí a dospívajících se v něm odrážejí vývojové faktory zrání centrální nervové soustavy a je rovněž ukazatelem celkové integrity a fungování kognitivních funkcí ve srovnání se skupinou vrstevníků.

Performační skóre (IQp) poskytuje informace o individuálních nonverbálních schopnostech myšlení, které zahrnují vizuoprostorové zpracování, pozornost k detailům a vizuomotorickou integraci. *Verbální skóre (IQv)* poskytuje informace o schopnostech porozumění verbálních informací, procesů verbálního myšlení a za pomoci slov se vyjádřit.

Index slovního porozumění zahrnuje sémantické složky myšlení, schopnost pracovat s abstraktními sémantickými informacemi, úroveň všeobecné informovanosti a úroveň verbálních paměťových schopností. Index reflektuje úroveň získané (naučené) inteligence a je ukazatelem vývojových procesů řeči a jazyka, míry verbální stimulace v průběhu vývoje dítěte, efektivity vzdělávacího procesu a dále schopnosti vyvolat informace z retrográdních složek paměti a celkové verbální flexibility (ISP).

Index percepčního uspořádání zahrnuje informace o vývoji a stavu kognitivních schopností v souvislosti s odpovídajícími motorickými reakcemi, v kontextu vizuálně percepčního zpracování. Index je citlivý na vývojové procesy zrání zvláště v oblastech exekutivních funkcí – schopnosti vizuální analýzy a syntézy, konstrukčních schopností, rychlosti myšlení a celkovém psychomotorickém tempu v návaznosti na vizuoprostorové složky (IPU).

Index koncentrace pozornosti v obecném slova smyslu nese informace vývoji a stavu rozsahu a fungování aktuální pracovní paměti, o schopnosti podržet sémantické informace v bezprostředním vědomí a během několika sekund je použít. Významným kognitivním konceptem, ke kterému se krátkodobá paměť vztahuje, je i tzv. pracovní paměť, která má rovněž funkci a schopnost učit se nové informace před jejich vstupem do dlouhodobých složek paměti. IKO rovněž zahrnuje úroveň matematických schopností v kontextu užití pracovní paměti (IKO).

Index rychlosti zpracování informací odráží úroveň grafomotorického tempa, grafomotorickou kontrolu, rychlost zpracování informací a schopnosti efektivně přepínat pozornost mezi předloženými vizuálními podněty (IRZ).

Z přehledné tabulky (viz Tabulka 1) je vidět, že celkově došlo ke zhoršení výsledků jak globálního intelektového výkonu, tak ke zhoršení výsledků v jednotlivých subtestech. Pouze index slovního porozumění zaznamenal mírné zlepšení. Nejmarkantnější posun, bohužel směrem ke spodní hranici, je v indexu rychlosti zpracování informací. Zde se nabízí otázka, jak jsou zmíněné výsledky jednotlivých subtestů ovlivněny Danielovou medikací, jak změnou vzdělávacího prostředí a jak vývojem jeho osobnosti.

Přístup a pohled rodičů

Od 5. a půl roku rodiče navštívili se synem nejružnější vyšetření, v jejichž závěrech se dověděli množství možných postupů ke zlepšení chování svého syna. Pokud vynecháme pedagogy, kteří jsou bezesporu také odborníky, musíme konstatovat, že rodiče ve snaze Danielovi pomoci navštívili psychologa, psychiatra, neurologa, pracovníky PPP – psychologa a speciálního pedagoga, pracovníka SPC – speciálního pedagoga. Byla jim nabídnuta rodinná terapie, což akceptovali, přestože se rozhodli žít každý vlastním životem. Z toho je patrné, že pro chlapce udělali vše, co bylo v jejich silách. Výrazně se chlapce snažili rozvíjet po stránce intelektové, nicméně matka připouští, že z důvodu snížené pozornosti a projevů specifických poruch učení není rozvoj optimální.

Závěry všech vyšetření jsou jednoznačné. Chlapec s nadprůměrným nadáním v matematicko-logické a verbální oblasti, ADHD, dysgrafie a poslední vyšetření navíc ukázalo i přítomnost poruchy autistického spektra – Aspergerův syndrom. Je zřejmé, že ve školním prostředí je potřebné brát v potaz všechna tato specifika a akceptovat Danielovy odlišnosti oběma směry spektra.

Intervenční doporučení:

1. Daniel bude denně plnit řádnou školní docházku.
2. Daniel se školou / třídní učitelkou sepíše dohodu o pravidlech ve škole při vyučování a o přestávkách včetně odměn a postihů.
3. Škola dle dohody ze Setkání okolo dítěte zajistí Danielovi výuku v matematice, fyzice a informačních technologiích na potřebné úrovni (zadávání typů úloh adekvátně k jeho nadání a přípravě na přijímací zkoušky na SŠ).
4. Škola dle dohody ze Setkání okolo dítěte zajistí průběžnou přípravu na přijímací zkoušky na střední průmyslovou školu elektrotechnickou – s ohledem na Danielovy problémy s krátkodobou pamětí bude tato příprava probíhat průběžně celý školní rok.
5. Rozvíjecí aktivity v oblasti programování a dalších Danielových zájmů zajistí rodiče ve volném čase.
6. Rodiče zajistí důsledné dodržování dohodnutých řešení situací v chování a postupů přípravy do školy.
7. Rodiče zajistí Danielovu pravidelnou terapii v oblasti nácviku sociálních dovedností.
8. V případě Danielových opětovných problémů ve škole bude svoláno Setkání okolo dítěte a vše bude řešeno s odborníky (rodiče, škola, psycholog, psychiatr, speciální pedagog, SPC, OSPOD, případně další pozvaní odborníci).

Shrnutí kazuistiky

Výše uvedená kazuistika je ilustrativní a umožňuje souhrnný pohled na vhodnost volených vzdělávacích postupů a metod práce s nadaným jedincem s dalšími přidruženými problémy. Poukazuje na rizika, která při nevhodné volbě výukových přístupů mohou vést až k vyloučení žáka ze vzdělávacího systému navzdory jeho mimořádnému nadání. Dnes je Daniel v 8. ročníku základní školy, a zda se podaří jeho problémy natolik kompenzovat, aby mohl dosáhnout svého cíle – stát se programátorem, nyní ani odborníci nedokážou odhadnout.

Seznam použitých zkratk

ADHD Syndrom deficitu pozornosti s hyperaktivitou

IKO Index koncentrace pozornosti

IPU Index percepčního uspořádání

IRZ Index rychlosti zpracování informací

ISP Index slovního porozumění

IQ Inteligenční kvocient

IQc Globální intelektový výkon

IQp Performanční skóre

IQv Verbální skóre

LMP Lehké mentální postižení

MKN-10 Mezinárodní klasifikace nemocí, 10. revize

MŠ Mateřská škola

OSPOD Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Paragraf 16 odst. 9 školského zákona zákon č. 561/2004 Sb.

PAS Poruchy autistického spektra

PPP Pedagogicko-psychologická poradna

SPC Speciálně pedagogické centrum

SŠ Střední škola

VŠB-TU Vysoká škola báňská – Technická univerzita

WISC III Wechslerova inteligenční škála pro děti

ZŠ Základní škola

ZUŠ Základní umělecká škola

Iva Klugová působí druhým rokem jako akademický pracovník se zaměřením na logopedii a vzdělávání žáků mimořádně nadaných na Katedře speciální pedagogiky Ambis Vysoké školy, a. s., Praha. Předtím působila patnáct let na Katedře speciální pedagogiky Ostravské univerzity. Původní kvalifikací je učitelka jazyka českého a výtvarné výchovy pro 2. a 3. stupeň, následně si kvalifikaci rozšířila o jazyk německý studiem na Vídeňské univerzitě ve Vídni. Vzhledem k četnosti žáků s narušenou komunikační schopností na našich mateřských a základních školách si dostudovala obor speciální pedagogika – logopedie na Karlově univerzitě v Praze, kde také získala doktorát ze speciální pedagogiky.

Vedle Ambis Vysoké školy a Ostravské univerzity působí rovněž jako vedoucí krajských koordinátorů logopedů ve školství a vedoucí krajských koordinátorů nadání při PPP v Národním pedagogickém institutu České republiky v Praze. Dlouhodobě spolupracuje s organizací Mensa Česko a STaN.